

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет
Кафедра етнології та краєзнавства

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історична етногеографія

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	032 Історія та археологія
освітній рівень	другий (магістерський)
освітня програма	Етнологія
вид дисципліни	вибіркова
Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021 /2022
Семестр	3
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Капелюшний Валерій Петрович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри етнології та краєзнавства.

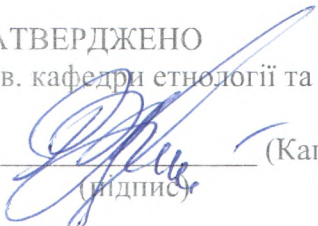
Пролонговано: на 2021/2022 н.р. (підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: Капелюшний Валерій Петрович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри етнології та краєзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри етнології та краєзнавства

_____ (Капелюшний В.П.)
(підпис)

Протокол № 13 від 30 червня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від № 7 від 26 серпня 2021 року.

Голова науково-методичної комісії _____ (Терес Н.В.)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування системного уявлення у студентів про конкретну географію минулого етнічних спільнот, географічну зумовленість і територіальні особливості міграційних, мовних, релігійних процесів, зміни у географічному розміщенні та територіальній організації людства як сукупності представників різних етнічних спільнот від найдавніших часів до сучасності.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* найважливіші історичні факти, які стосуються розміщення народів і племен на конкретній території в певні епохи, етнічного складу населення окремих регіонів, політичних кордонів між країнами та їх рухливості.
2. *Вміти* визначати роль географічних факторів в історичному процесі через призму становлення і розвитку етнічних спільнот.
3. *Володіти елементарними навичками* встановлення причинно-наслідкових зв'язків та розміщувати величезний фактичний матеріал з етноісторії у просторі і часі.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Історична етногеографія конкретизує історичні уявлення, пов'язуючи їх з певними територіями, вивчає розвиток етносів, державних утворень, зміни державних кордонів і етнічних меж, мережу поселень, торговельні шляхи на певних територіях у різні епохи історичного розвитку, межі етнічної території та її географічне розташування, міграційні процеси населення, депортації народів, чисельність етнічної спільноти, щільність заселеності етнічної території, форми розселення, типи поселень, територіальні системи поселень, форми урбанізації та рівень урбанізованості етносів.

4. Завдання (навчальні цілі): ознайомлення студентів з предметом вивчення цієї історичної дисципліни, її інструментарієм, розкриття методики використання наукових надбань у роботі над джерелами та у вивченні фактів, формування у студентів цілісної системи знань про етнотериторіальну структуру населення світу та етнічну структуру окремих його частин – материків, країн, регіонів, міст тощо, групування етнічних спільнот за географічними ознаками, про регіональні відмінності в межах етнічної території, її районування на підставі нерівномірного розміщення населення та його локальних етнічних відмінностей, територіальні відмінності протікання міграційних процесів від найдавніших часів до сучасності.

Навчальна дисципліна «Історична етногеографія» сприяє виробленню у студентів професійних навичок, необхідних для подальшої роботи в структурах, пов'язаних з історичним та етнотуризмом, народознавством, міжнародними відносинами. Світоглядний аспект дисципліни передбачає вироблення в професійних істориків навичок самостійних оцінок і власних суджень щодо світових і регіональних етнополітичних процесів та історії і причин етнічних конфліктів.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1.	Знати термінологічно-понятійний апарат навчальної дисципліни, особливості етно- та націогенезу найчисельніших та найвпливовіших народів світу	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	15
1.2.	Знати зміни державних кордонів і етнічних меж провідних народів світу	лекція, самостійна робота	індивідуальне завдання	10
1.3.	Знати основні види та історичні особливості міграцій населення світу	лекція, самостійна робота	індивідуальне завдання	15
1.4	Знати хід та особливості етногеографічних процесів в Україні від найдавніших часів до сьогодення	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування; контрольна робота з тем ЗМ2 (тест)	20
1.5.	Знати причини та масштаби депортацій населення в Україні, особливості географії західної та східної української діаспори	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	10
2.1	Вміти класифікувати етнічні конфлікти сучасного світу	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування; контрольна робота з тем ЗМ2 (тест)	10
2.2	Вміти аналізувати та давати етнічну характеристику міграційних процесів в Україні	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота (залік)	10
4.1.	Готувати та обґрунтувати рекомендації, які можуть бути використані для гармонізації етнопонаціональних взаємин в Україні і світі	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота (залік)	10

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1.1	2.1	2.2.	4.1.
1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень	+			
10. Узагальнювати результати власних наукових досліджень і презентувати їх у доповідях, публікаціях державною та іноземною мовами із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики		+	+	+
14. Демонструвати вміння формулювати наукову проблему, робочі гіпотези, дослідницькі завдання та методи їх вирішення в предметному полі етнології		+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1, 1.5. — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.4., 2.1.— 10 балів/ 6 балів.
3. Індивідуальне завдання 1: РН 1.2. - 10 балів/ 6 балів.
4. Індивідуальне завдання 2: РН 1.3. - 15 балів/ 9 балів.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1., 1.5. - 15 балів/ 9 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.4., 2.1. - 20 балів/ 12 балів.
7. Підсумкова контрольна робота Р.Н. 2.2., 4.1. - 20 балів / 12 балів

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи (у формі тестування); бали, отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу.

Зразки тестових завдань для модульних контрольних робіт, перелік індивідуальних завдань, питання та завдання підсумкової контрольної роботи див. «Навчально-методичний комплекс з історичної етногеографії».

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 4, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 5 – 8.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Змістовий модуль 1 Етногеографічні процеси в Україні і світі (до ХХ століття)			Змістовий модуль 2 Етногеографічні процеси в Україні і світі (ХХ – початок ХХІ століття)			Підсумковий контрольна робота / залік
35 залікових балів (максимум)			45 залікових балів (максимум)			20 балів (максимум)
Самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	Семінари	Модульний контроль	
10 (максимум)	15 (максимум)	10 (максимум)	15 (максимум)	20 (максимум)	10 максимум	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання індивідуальних завдань (реферат, есе), модульних контрольних робіт, підсумкової контрольної роботи.

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь,

доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-2 бали;
- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Виконані індивідуальні завдання (реферат та есе) студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю.

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 1 (реферат):**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- тема розкрита неповно 6-8 балів;
- реферат суто компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 1-2 бали.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті.

Критерії оцінки **Індивідуального завдання 2 (есе):**

1. глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 13-15 балів;
2. обґрунтоване розкриття проблеми 10-12 балів;
3. тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 7-9 балів;
4. робота переважно компілятивного рівня 4-6 бали;
5. розкритий лише один окремий аспект теми 1-3 бали.

Тематику есе викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті модулю.

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК).**

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 0,5 бала. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

На передостанньому семінарському занятті з дисципліни проводиться **підсумкова контрольна робота** (2 завдання).

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 10 балів;
- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу 9 балів;
- Відповідь відображає знання фактичного матеріалу 8 балів;
- Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки 6-7 балів;
- Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми 4-5 балів;
- Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі 2-3 балів;
- Відповідь містить значні помилки елементарного рівня 1 бал.

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи, реферат, есе).

Умовою допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (*критично-розрахунковий мінімум*). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання

індивідуальних робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. **Рекомендований мінімум** для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – **48 балів**.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) / залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	<i>48</i>	<i>12</i>	<i>60</i>
Максимум	80	20	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та семінарських занять.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	Самостійна робота
Частина 1. Етногеографічні процеси в Україні і світі (до XX століття)				
1	Вступ. Тема 1. Предмет історичної етногеографії	2	2	6
2	Тема 2. Різновиди руху населення. Історичні типи відтворення населення	2	2	6
3	Тема 3. Народи Південно-Східної Європи в добу великого переселення народів	4	2	6
4	Тема 4. Етногеографічні процеси в Україні (до XX століття): загальна характеристика	2	4	6
Частина 2. Етногеографічні процеси в Україні і світі (XX - початок XXI століття)				
5	Тема 5. Історичні особливості міграцій населення світу	2	2	6
6	Тема 6. Географія та етнічна характеристика міграційних процесів в Україні	2	2	6
7	Тема 7. Етнічні процеси сучасного світу. Етногеографічна структура сучасної України	2	4	6
8	Тема 8. Зони етнонаціональних конфліктів сучасного світу. Регіональні проблеми гармонізації етнонаціональних взаємин в Україні	4	2	6
	ВСЬОГО	20	20	60

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Семінари – **20 год.**

Самостійна робота – **80 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Гетьман В.І. Україна у просторі-часі (походження українців). К.: Талком, 2022. 304 с.
2. Гетьман В.І. Про походження українців. К.: Талком, 2021. 198 с.
3. Джаман В., Круль В., Чернюх Г. Демографія. Чернівці, 2002. 162 с.
4. Дудченко Г. Історична географія: Навчально-методичний посібник. Ніжин, 2011. 43 с.
5. Етнічна історія давньої України: Навч. посібник. К., 2000. 276 с.
6. Крачило М.П. Географія населення. К., 1992. 180 с.
7. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. К., 1998. 352 с.
8. Круль В.П. Історична географія Західної України: Конспект лекцій. Чернівці, 1999. 46 с.
9. Шаповал Л.І. Етнографія України. Полтава: ПНПУ, 2021. 198 с.

Додаткові:

1. Боєчко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. К., 1994. 168 с.
2. Бунятян К.П. На світанку історії. К., 1999. 340 с.
3. Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У. Україна на стародавніх картах. Кінець XV – перша половина XVIII ст. К., 2004. 208 с.
4. Войналович В., Кочан Н. Релігійний чинник етнополітичних процесів у Галичині. К.: ІПЕНД, 2018. 408 с.
5. Горбань Т. Ю., Терес Н.В. Сучасна етнополітика в Україні та світі (друга половина XX – початок XXI століття). К., 2017. 141 с.
6. Григорієв Н. Я. Поділля. Географічно-історичний нарис. Кам'янець-Подільський, 2003. 92 с.
7. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства. К.: ІПЕНД, 2020. 336 с.
8. Капелюшний В.П. Етнічна історія // Енциклопедія Сучасної України. К., 2009. Т.9. С.254–255.
9. Капелюшний В.П. Процеси етнічні // Історія в термінах і поняттях: довідник /За загал. ред. Орлової Т.В. Вишгород: ПП Сергійчук М.І., 2014. С.526.
10. Національні меншини України в політичних процесах XX–XXI століть. К.: ІПЕНД, 2020. 624 с.
11. Трубочанінов С.В. Історична географія України: Навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 2003. 168 с.
12. Народознавча спадщина Хведора Вовка. Кн.1. К., 2012. 248 с.
13. Народознавча спадщина Хведора Вовка. Кн.2. К., 2012. 540 с.
14. Петранівський В., Рутинський М. Туристичне краєзнавство. К.: Знання. 576 с.
15. Плохій С. Брама Європи. Харків: КСД, 2018. 496 с.
16. Плохій С. Походження слов'янських націй. К.: Критика, 2017. 456 с.
17. Скарлато Г.П. Захоплююча географія. К.: Альтерпрес, 2009. 448 с.
18. Федака С.Д. Землі і міста княжої України-Русі (нарис історичної географії). Ужгород, 2002. 135 с.
19. Шаповал Л.І. Словник етнографічних (етнологічних) понять і термінів. Полтава: АСМІ, 2016. 294 с.